Maurice Maeterlinck: Aglavena a Selysetta

Meleandr žije se Selysettou na čtvrtý rok v manželství, šťastném, ale mělkém. Selysetta, „malá Selysetta", jak si později sama říká, je hravé, dětské stvoření, bytost povrchová, která sebe nevypracovala nijak ještě, které *štěstí* a *veselost* jsou jedno, jež klade mezi oba tyto pojmy rovnítko. „Myslím, že lze nám říci, že jsme byli šťastni; nicméně někdy tážu se, zda byli jsme *sdostatek blízci* jeden druhému. Nevím, zda byl jsem to já, jenž neměl trpělivosti, by sledoval tě; či zda tys příliš unikala mně; avšak přečasto, když snažil jsem se promluviti k tobě, jak mluvil jsem před chvílí, tys dávala mi odpovědi jako s jiného konce světa aneb tajila jsi se přede mnou z důvodů, jichž neznám . . . *měla by duše naše tak velikou bázeň před trochou vážnosti nebo trochou pravdy v lásce?*" (Str. 13.) Tak shrnuje Meleandr v rozhovoru se Selysettou psychologickou bilanci jich vzájemného života. Ale nadále má býti jinak. Do zámku jejich přijede dnes večer vdova po bratru Selysettině, Aglavena, bytost, jak ji líčí Meleandr, který ji zná z krátkého pohledu v den svatby její a pak z listů, jež si vyměnili, neobyčejně krásná a hluboká, blahotvorná. „Je nemožno vysloviti v přítomnosti její něco, co nemyslíme, neb něco zbytečného. Před ní neobstojí nepravda . . ." (Str. 12.) „Je z oněch bytostí, jež umějí duše vésti ku pramenu, a kde ona jest, necítíme ničeho více mezi sebou a tím, co jest pravda." (Str. 14.) I zevnějšek je jiný než žen ostatních. „Jest *krásy jiné*, toť vše . . . Krásy spíše *divné* a *duchovní;* krásy proměnlivé a mnohotvárné, abych tak řekl . . . krásy, jež bez přestání dává pronikati duši . . ." (Str. 12.)

Tato žena přijíždí do domu Meleandra a Selysetty žít tu trvale, ne jako příživník, ale jako apoštol života hlubšího, jako dárce a objevitel a zmnožitel života a duševní intensivnosti všech tří duší: Meleandra, Selysetty i svojí. Je to veliké srdce a ještě větší duše. Má své náboženství, řekl bych, náboženství krásy a lásky duchové, náboženství života prohloubenějšího a tím krásnějšího a zároveň sepjatého, přiblíženého jednoho ke druhému i k třetímu. *Platonické symposion*, veliké hody lásky produševnělé a prohloubené, lásky vzájemné a ryze duchové mají žít nyní tyto tři duše ve společném a vzájemném objímání. Aglavena, která poznala v Meleandrovi duši blízkou její, jako posud žádnou druhou, duši, v níž čte samu sebe a učí se samé sobě rozumět, přichází na hrad Meleandrův i s láskou k Selysettě: Meleandr ji přece miluje, a ona, Aglavena, musí tedy milovat i Selysettu — chce úplnou vzájemnost, přiblížení a zmocněnější život z tohoto trojnásobného přiblížení a prolnutí, vyšší prohloubení vzájemné, vyšší vzrůst vzájemný, vyšší zkrásnění vzájemné. Píše před příjezdem svým Meleandrovi: „Nebudeme míti jiných strastí, než jak bychom se stali *krásnějšími*, tak abychom se vespolek vždy více milovali; a samou láskou staneme se *dobrými*. Tolik *krásy* nashromáždíme v nitru svém a vůkol sebe, že nezbude místa pro neštěstí a trud; a budou-li přese vše chtíti vejíti v duši naši, bude jim státi se dříve *krásnými*, než na naše zaklepou dvéře . . ." (Str. 11.)

Aglavena, jak vidět, je opravdu duše hluboká, duše duchová, ne z tohoto světa. Náboženství krásy, náboženství prohloubení sebe, růstu a zkrásnění, náboženství přiblížení sebe k ostatním, sepětí a vzájemnosti co největší a tím vzájemného růstu co největšího . . . to všechno zní nám tak dobře známé od autora přítomného dramatu. Vyslovil to již v theoretičtější formě, v krásné sbírce svých essayí *Poklad pokorných*. Slyšeli a četli jsme to a myslili sami . . . jako touha světem rozlitá a zde jen scezená nám to připadá. Ano, touha moderního člověka, touha po životě, po vypracování a prohloubení života. Moderní duše tu mluví, která nechce smrti, která překonala již romantickou hru [s] ní, která chce život, jas, sílu, krásu a růst jich a nejen pro sebe, i pro ostatní, s ostatními . . . neboť jen tak jsou všecky ty pojmy pravdou a spravedlností. Zní to jako ohlas z duše velice drahé

nám moderním, kteří všude na ni navazují: na amerického filosofa *Emersona*, a Maeterlinck skutečně, jak ukazuje i zmíněný *Poklad pokorných*, na něj navazuje. Zejména tato snaha *vzájemnosti*, *sblížení* a *sepětí všech* — pojmový protiklad *egoismu*, pojmový odpor proti němu — tato snaha sepětí a vzájemnosti celého života, všeho vesmíru je specificky emersonovská.

Vzájemnost tato upřede se však s počátku pobytu Aglavenina u Meleandra a Selysetty pouze mezi Aglavenou a Meleandrem. Ti dva milují se láskou duchovou a opravdu vzájemnou, láskou, jež nevyčerpává, nesnižuje, nepustoší duši, která ji cítí, nýbrž naopak, dává jí poznání její síly, plnosti a pomáhá jí tak k rozpuku. Slyšte tu nádhernou vřelou hymnu lásky platonické, jak zpívají ji na počátku druhého aktu Aglavena a Meleandr. Je z nejkrásnějších obdobných stran ve světové literatuře:

Meleandr: . . . Nezřel bych sebe, kdyby tebe nebylo, nalézám se, usmívám se na se, miluju se jedině v tobě. Zdá se mně často, že duše má a bytost má a vše, co náleží jim, své zaměnily sídlo, a jest mně, jako bych onu část své bytosti, jež z tohoto není světa, v slzách objímal, když takto v náruč tě pojímám . . .

Aglavena: Mně stejně daří se, Meleandře. Když tebe líbám, jest mně, jak *bych sebe samu líbala, až krasší budu* . . . Jsem krásna jen, když se mnou jsi, a nabývám vědomí své duše jen po boku tvé duše. Hledám se mimo sebe a v sobě tě nalézám . . .

— — —

Nejnepatrnější posun tvůj mě samou projevuje mně, každý úsměv tvůj, tvé mlčení i slova tvá k nové pojí mne kráse . . . Cítím, že v tobě vzkvétám, jak ty vzkvétáš ve mně; a bez ustání jeden v druhém vzrůstáme . . .

— — —

Když s tebou dlím, chtěla bych od tebe být vzdálena, bych zblízka zřela tě, tak jak když sama jsem; a jsouc sama zas hledám tě, dobře vědouc, že duše tvá očekává mě stokráte krasší nad vše mé pomyšlení . . . (Str. 20 a n.)

Této silné očišťující lásce nerozumí však žena Meleandrova Selysetta, vidí a bude vidět stále opravdu, až do konce hry, v Aglaveně ne sestru, nýbrž soupeřku o lásku Meleandrovu. Nepochopí nové učení lásky, bude spíše věřit pravdě báby své Meligrany, jež zastupuje starou a tvrdou nauku, „zjevuje pravdy", jak sama praví, „snad méně krásné oněch, o nichž mluví Aglavena, však *prostší* a *starší*" (str. 37), které docházejí k tomu závěru, aby jedna z obou — buď Aglavena, buď Selysetta — zemřela neb odešla — ustoupila druhé.

Marny jsou pokusy Aglaveny, aby přivedla na své stanovisko Selysettu. „Nepotrvají slzy její, praví s počátku Meleandrovi, bude-li stoupati vzhůru s námi . . . Proč nestoupala by s námi vzhůru k lásce neznající malicherného milování? Jest krásnější, než soudíš, Meleandře; podáme jí ruky: tak dosáhne nás; a dosáhnuvši nás, nebude déle slzeti . . . a bude žehnati nám za ty slzy vyroněné, neboť jsou slzy, jež jsou blahodárnější pocelů . . ." (Str. 24.) Ale hned pak cítí, že láska jich je přece jiná, než bratra a sestry. Záleží nyní na tom rozhodnouti se mezi povinnostmi. Mají povinnosti k sobě — láska jejich je to nejlepší, co mají, a nemohou uvěřiti, „že by cos tak krásného vzniklo jen proto, aby v slzách opět zaniklo" (str. 26); ale na druhé straně zase povinnost: nedati trpěti nevinnému, t. j. Selysettě. Tato nakonec převažuje, neboť jak praví Selysetta: . . . „zřídkakdy mýlíme se, snažíme-li se především odejmouti utrpení slabším a sami snášeti je . . ."

Nyní však stane se, že Selysetta, nevědomé dosud dítě, pod bolestí roste a krásní, že se prohlubuje utrpením a přemítáním, že chápe věci, jež posud nechápala, chápe, jak souvisí spolu smutek a štěstí, sblíží se s Aglavenou. Hlubokou proměnu její pozná i Meleandr, a stupňuje to jeho lásku k ní. Ovšem zásluha při tom náleží Aglaveně: nepřijít ona, nebyla by mohla nikdy Selysetta rozkvést.

Ale i Aglavena se mění. Rozumím-li dobře, je v tom část žárlivosti na Selysettu, že vyrostla, že může vzrůst, že ji Meleandr miluje. „Vím, vím, miluješ ji, Meleandře, a tak jsem si toho jista, že nejednou nedovedla jsem se ubrániti, bych nezáviděla jí ubohé tvou lásku . . . Nemysli o mně, že jsem dokonalá." (Str. 47.) Ale v jiném směru ještě

se změnila. Je to těžko stylisovat, ale změna je tu v podstatě ta: *z racionalistky* stala se *mystikem*. Odkládá pýchu ducha vědění, krásy. Myslí, že bezvědomé je cennější vědomého, mystický fatalismus se jí zmocňuje. Srovnej v tom směru důležité stránky 47—49.

,,Přišla jsem k vám *moudřejší, než je třeba;* myslila jsem, že kráse netřeba dbáti slz, jež pro ni byly vyroněny, a soudila jsem, že dobrotě netřeba jiného *vodítka* leda *moudrosti* . . . A nyní doznala jsem, že *dobrotě není moudrosti třeba* a že za více stojí, je-li lidskou a nemoudrou . . . Měla jsem, že jsem nejkrásnější z žen, a nyní doznala jsem, že i nejmenší tvor jest stejně krásný a *neví o své kráse* . . . Hledím-li na Selysettu, táži se, zda vše, co v dětinské duši své *jen po hmatu* koná, není větší a sto a stokráte větší než vše, co mohla bych vykonati já . . ."

To je mysticismus, vzdání se rozumu a vůle, vědění a krásy.

,,Přišedši sem k vám, Meleandře, myslila jsem, že vše jest možno a že nikomu nebude trpěti . . . Avšak nyní již vím, že *život* není poslušen našich, byť sebe krásnějších návrhů."

Takto dochází Aglavena k rozhodnutí obětovati lásku svou, obětovati sebe, odejít. Musí i proto, poněvadž roste Selysetta duševní krásou, a Aglavena musí ji překonat vyšší krásou duševní, tedy obětí: ,,. . . kdybych zůstala, nebyla bych již tak krásnou jako toto děcko[1]; raději chci krásnou být, daleka tebe, než méně krásnou se státi v objetí tvém, neboť ty bys pak méně mne miloval . . ."

Aglavena tedy rozhodne se odejít, rozhodla se již dříve, slyšíc starý názor báby Meligrany, v němž nalezla, jak se domnívá, ,,pravdu nade vše vážnější", jež tají se pod všemi pravdami dosaženými, ,,skrytou hlubokou pravdu, jež řídí kroky naše přes veškeru námahu naši". (Str. 38.)

Aglavena sdělí rozhodnutí své také Selysettě, poněvadž nechce lží a přetvářkou snížit ani svůj ani její duševní život, ,,poněvadž nemám síly, bych uspořila ti utrpení, jež tím více s námi tě sblíží", jak sama praví Selysettě. ,,A proto věz, Selysetto, že odejdu zítra proto,

1 - Rozuměj Selysetta.

abys ty šťastna byla, pravím ti to prostě, abys věděla, jak trpím tímto odchodem, tak abys i ty této oběti se stala účastnou; neboť přinášíme všichni tři oběť něčemu, co jména nemá a přec mocnější jest nás . . ." (Str. 58.)

Ale Selysetta sama pojala již myšlenku oběti. Vyrostla a zkrásněla sama v nevědomosti své a soutěží nyní tímto mystickým způsobem s Aglavenou, předejde ji v oběti její. Vrhne se s věže večer po západu slunce, zařídí však věc tak, jako by zdivo se sesulo, a ona spadla bezděky. Tak svědčí sestřička její, již vzala na věž, malá Yssalina, tak tvrdí i před Aglavenou a Meleandrem umírající Selysetta.

Aglavena a Meleandr vědí ovšem, že smrt Selysettou byla chtěna, ale nemohou ji přinutit k tomuto doznání . . . nesblíží se s nimi pravdou.

Aglavena: Učinila jsi prostě, co nejkrásnějšího lze učiniti lásce, jež se klame . . . Nyní však prosím tě, bys vykonala cos ještě krásnějšího, ve jménu oné lásky, jež klamu nezná . . . (Str. 88.)

Ale domlouvá marně.

Sen o trojnásobném sblížení, růstu a prohlubování vzájemném tedy byl jen snem. Vyrvalo se všecko z rukou dobře mínících, vyrvalo se všecko z otěží lásky, rozumu, vědění, moudrosti a dobroty. A zoufalý Meleandr i Selysetta proklínají je a viní z nezdaru. ,,Láska je stejně krutá jako nenávist . . . Já nevěřím více, nevěřím více! . . . A všechen můj bol mění se v hnus! . . . Pliju na krásu, jež zaviňuje bol . . . Pliju na rozum, jenž chce příliš krásným být . . . Pliju na osud, jenž v ničem nepovolí . . . Pliju na slova, jež klamou, pliju na život, jenž žití slechu nedá!..." (*Meleandr*, str. 85.) A Aglavena proklíná se, že nepoznala hlas v podvědomí se hýbající, jenž ji upomínal, že Selysetta hledá smrt. ,,Já měla vyrvati něco pro lásku . . . a neučinila jsem pranic; a hleděla jsem před sebe nic nevědouc a vidouc přec . . . *Poslední děvka chudé této vísky byla by nalezla pocely, jimiž život uchrániti!* . . ." (Str. 86.)

Takové je nové drama Maeterlinckovo. Překvapuje, jak vysoko

v něm básník vyrostl. V starších svých pracích při vší silné sugestivnosti, při vší grandiosní poesii svých visí byl přece jen úzký a začínal být ztrnulý a monotonní. Krajní stavy hrůzy, děsu, strachu před smrtí, vytřeštěné stíny úzkosti, všecko mohutné, pravda, ale vcelku úzké přece. Mnoho bázně před smrtí bylo v dřívějších pracích Maeterlinckových, mnoho romantismu.

Přítomným dramatem zvedl se k rozletu netušené šířky křídel. Pokládám je za pokus vyváznouti z mystiky smrti, z jednostranného a úzkého romantismu jejího. Renesance krásy a dobroty a lásky, rozlití jich celým světem, vzrůst rozumu, moudrosti a dobra — to všecko ztělesněno je v pokuse Aglavenině o trojí vzájemnou lásku jednoho muže a dvou žen.

Ale pokus končí nezdarem. Chce se říci člověku s Hauptmannovým mistrem zvonařem z Potopeného zvonu: Es mißlang dies Werk. *Nepřišel ještě čas k této veliké renesanci duchové krásy.* Vyslovuje to krásně Aglavena na str. 58 . . . „Není ti to divné, Selysetto? Miluji tě, miluji Meleandra; Meleandr miluje mne, miluje i tebe, ty miluješ nás oba, nicméně nemohli bychom žíti šťastni, *poněvadž ještě nenadešla hodina, kdy lidem možno takto se spojiti* . . ."

Osud zvítězil nad rozumem, láskou i dobrem . . . Smrt zvítězila nad životem zase o jedenkrát víc.

Taková je hluboká ideová stavba této nové práce Maeterlinckovy, kterou, opakuju to, cením daleko nad všecky předešlé. Tolik hloubky ideové a psychologické, tolik síly a plastické plnosti při vší abstraktnosti lásky neukázal posud nikde. *Aglavena a Selysetta* je velice blízka dvěma pracím německého básníka velice mi drahého, Gerharta Hauptmanna: *Osamělým duším* a *Potopenému zvonu.* Thema její je totéž jako v *Osamělých duších* a řešeno také stejně: *ještě nepřišel čas, kdy lidem možno se takto spojiti.* V *Osamělých duších* odejde také duše rozumová, duše povýšená, Mahrová vzdává se lásky, aby nepohoršovala maličkých, aby připravovala cesty veliké ideji, která posud nepřišla, jejíž čas zde posud není. Jako *Potopený zvon* je také *Aglavena* a *Selysetta* pokus o *renesanci krásy,* třeba byly asi odchylky v představách obou básníků o způsobu této renesance. A v *Aglaveně* a *Selysettě* právě jako v *Potopeném zvonu* nezdaří se tento pokus: v obou hrách vyslovena silná napjatá touha moderního člověka po životě čistším, vyšším, intensivnějším, radostnějším, zmnoženějším, ale v obou vyslovena také slabost člověka, nepřipravenost jeho pro tuto třetí říši Ducha, strach, hrůza, děs doby přechodné a úzkost pokusů a nezdarů.